

УДК 37.013.42 (075.8)

К. Ю. Бєляєва,

здобувач

(Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства постає необхідність у формуванні творчих здібностей особистості, здатної досягати успіхів у своїй діяльності. Серед завдань освіти визначають підготовку молоді до життя в інноваційному суспільстві [4, с.2]. Основними тенденціями розвитку світової освітньої системи стають її фундаменталізація, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти, спрямованої на формування у студентів системного підходу до аналізу складних соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності та інтеркультурної сенситивності [1, с.9].

О. Гуренко зазначає, що виникла необхідність спеціальної полікультурної підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності в поліетнічному середовищі. Автором встановлено, що полікультурна підготовка майбутніх соціальних педагогів спрямована на засвоєння культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знань культури власного етносу [3, с.64]. Спираючись на вищезначене, можна стверджувати, що в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів важливо сформувати в студентів толерантність як важливу в умовах

полікультурної освіти, професійну якість фахівця, що передбачає здатність оцінювати явище з позиції іншої людини, враховуючи її особливості та порівнюючи з культурними особливостями оточення, а також бажання до співпраці з такими учнями, налагодження взаєморозуміння і взаємодії з їхнім оточенням. Тому постає необхідність у розгляді проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах полікультурної освіти, здатних вирішувати проблеми та труднощі соціалізації обдарованих дітей, що виникають у шкільному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз дисертаційних досліджень з питань підготовки майбутніх соціальних педагогів дозволив виявити наявність теоретичних напрацювань у таких аспектах, як теоретичне обґрунтування підготовки майбутніх соціальних педагогів (Р. Вайнола, Т. Веретенко, М. Галагузова, Ю. Галагузова, Л. Міщик, О. Москалюк, В. Нікітін, З. Фалинська); формування професійних якостей фахівців у процесі підготовки (К. Бакланов, Л. Боднар, О. Гура, О. Пономаренко); порівняльний аналіз питань підготовки соціальних педагогів в Україні та за кордоном (С. Когут, Н. Микитенко, О. Москалюк, О. Пришляк, Н. Собчак); підготовка соціальних педагогів до роботи у різних напрямках (М. Васильєва, І. Ковчина, В. Костіна, О. Лісовець, М. Малькова, Ю. Мацкевич, О. Межирицький, С. Пащенко, Л. Пундик, К. Яресько); підготовка соціальних педагогів до впровадження ідей полікультурної освіти (О. Гуренко). Аналіз наукових джерел соціально-педагогічного спрямування, який здійснено з метою визначення рівня розробленості питання підготовки соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів, дозволив встановити, що висвітленими є питання стосовно обґрунтування необхідності організації діяльності соціального педагога з обдарованими дітьми (Ю. Василькова, О. Песоцька); визначення особливостей соціального захисту обдарованих дітей у діяльності соціального педагога (Л. Коваль, Л. Міщик, Л. Сапсаєнко); виокремлення специфіки роботи соціального педагога з обдарованими дітьми (С. Архіпова, А. Капська, Г. Майборода,

С. Харченко); створення соціально-педагогічних умов для навчання обдарованих учнів (І. Гавриш, Н. Завгородня, О. Степована, Л. Міщик). Аналізуючи напрями сучасних досліджень у галузі підготовки фахівців соціально-педагогічного профілю, ми дійшли висновку, що залишається недостатньо висвітленим питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів з урахуванням вимог полікультурної освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення особливостей підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів з урахуванням вимог полікультурної освіти. **Завдання статті** – визначити вимоги до фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах полікультурної освіти, розглянути сутність та особливості формування готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів з урахуванням полікультурного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Указом Президента України № 927/2010 від 30 вересня 2010 року “Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді” (п.6) визначено завдання: “забезпечити широке висвітлення заходів щодо розвитку і функціонування загальнонаціональної системи виявлення та підтримки талановитих і обдарованих дітей та молоді, створення сприятливих умов для самореалізації творчої особистості” [10]. Виходячи з цього, необхідною умовою для реалізації цього завдання є дотримання принципу полікультурності, оскільки самореалізація творчої особистості має відбуватись в умовах терплячого відношення, поваги й гуманного ставлення до її культурних інтересів, поглядів, відношення до оточення, індивідуальної траєкторії інтелектуального та творчого розвитку. Поряд з цим у дослідженнях [5; 6] наведено основні труднощі у навчанні та вихованні обдарованих дітей у масових школах, які, на нашу думку, негативно позначаються на самореалізації цих дітей та гальмують дотримання

принципу полікультурності. Так, відчуття дискомфорту в класі, конфлікти з однолітками, відчуття незадоволеності, переоцінювання власної діяльності, нехтування досягненнями інших дітей, нетерпимість до тих, хто проявляє низький рівень інтелектуальних здібностей, зумовлює появу завищеної самооцінки у обдарованого школяра, а також унеможлиблює взаємодію з однолітками та дорослими на засадах толерантності та взаєморозуміння. Низький рівень комунікативних здібностей може спричинити проблеми в спілкуванні з однолітками, вчителями, які викладають предмети, що не входять до кола інтересів обдарованої дитини. Це може знижувати комунікативний потенціал особистості, призводити до появи ізольованої поведінки, внутрішньо особистісних конфліктів, а надмірна чутливість (постійна реакція на зауваження з боку інших, незначні сигнали з боку оточення, постійне звинувачення себе, коли щось не вдається) зумовлює появу тривожності, комплексів, залежності від думки оточуючих, що знижуватиме адаптаційний потенціал особистості.

Отже, для комплексного вирішення цих труднощів мають докладати зусиль усі суб'єкти соціалізації на рівні загальноосвітніх навчальних закладів (соціальний педагог, який є координатором усіх соціально-виховних впливів у мікросередовищі загальноосвітніх навчальних закладів; психолог, що знижує дію суб'єктивних труднощів соціалізації обдарованих школярів; учителі-предметники та класні керівники, здатні знизити рівень дії об'єктивних труднощів). Зміст роботи соціального педагога в цьому напрямі полягатиме в тому, що він має створювати належні умови на рівні загальноосвітніх навчальних закладів для вирішення проблем та труднощів соціалізації обдарованих школярів на різних рівнях за допомогою організації соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів, що передбачає: діагностику негативних чинників соціалізації обдарованих школярів у середовищі загальноосвітніх навчальних закладів; створення соціально-виховного середовища на засадах гуманізму та толерантності, що дозволить зменшити вплив негативних факторів на розвиток здібностей учнів,

сприятиме розкриттю їхнього потенціалу, здійсненню профілактики виникнення девіантних проявів у поведінці таких учнів; координацію діяльності соціальних інститутів макросоціуму, які здатні вирішувати проблеми та труднощі соціалізації обдарованих школярів. Соціальному педагогу відводиться особлива роль у процесі створення умов для успішної соціалізації обдарованої особистості в середовищі загальноосвітнього закладу. Ураховуючи це, необхідним є розгляд питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з організації супроводу обдарованих школярів в умовах полікультурної освіти.

Для визначення особливостей підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими школярами розглянемо чинники, які впливають на цей процес. М. Ходак визначає такі з них, які слід урахувати у процесі підготовки майбутніх фахівців до роботи з обдарованими школярами [8, с.19]: зміни соціально-економічної системи, духовне життя суспільства, соціальні проблеми (бідність, безробіття), соціальні та психологічні конфлікти, відсутність цілісної соціальної політики, захисту сім'ї та дитини, проблеми соціально-педагогічної профілактики та реабілітації, проблема торгівлі людьми, соціальний супровід дітей, батьки яких виїхали за кордон. Завдання підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності, на думку автора, полягає у створенні системи підготовки соціальних педагогів, а також визначенні сфери їхньої професійної діяльності. Автор зазначає, що підготовка соціальних педагогів – це “процес і результат оволодіння цінностями соціально-педагогічної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями, навичками, поєднання теоретичного і практичного складників” [8, с.20]. Беручи за основу це визначення, підготовка соціальних педагогів до супроводу обдарованих школярів розглядається нами як процес та результат оволодіння майбутніми соціальними педагогами знаннями про особливості та труднощі соціалізації обдарованих школярів та формування системи професійних цінностей, що забезпечить їхню ефективну взаємодію з обдарованими школярами та їхнім оточенням. Проведене нами дослідження

рівня толерантності майбутніх соціальних педагогів Харківського національного педагогічного університету показало, що більшість з них проявляють нетерпляче ставлення до людей, що відзначено у позитивних відповідях студентів на такі твердження, наприклад: “Мене звичайно виводить з рівноваги некмітливий співрозмовник”, “Мене дратують аматори поговорити”, “Мені неприємні самовпевнені люди”, “Мені важко бути в злагоді з людьми, у яких поганий характер”, “Я уникаю підтримувати стосунки з дивакуватими людьми”, “Мене дратує, якщо партнер робить щось по-своєму, не так, як мені того хочеться”. Отже, у більшості студентів-майбутніх соціальних педагогів виявлено несформованість толерантності, що викликає необхідність у проведенні спеціальних занять, спрямованих на засвоєння навичок співробітництва та взаємодії з різними категоріями людей. Ураховуючи вищезазначене, необхідною умовою успішної підготовки сучасного фахівця соціально-педагогічного профілю має бути використання ідей полікультурного підходу. Так, В. Болгаріна, І. Лощенова стверджують, що полікультурна освіта – “це спосіб допомоги особистості в подоланні шляху від засвоєння етнічної, національної культури до усвідомлення спільності інтересів народів у їх прагненні до миру, прогресу через культурний розвиток” [2, с.2]. Виходячи з цього, мета підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими школярами в умовах полікультурної освіти полягатиме у формуванні професійної компетентності спеціаліста, здатного ефективно впливати на вирішення проблем соціалізації обдарованих школярів, розвивати свої здібності, проявляти інтерес, творчий підхід до взаємодії з обдарованими школярами та їхнім оточенням, гуманне ставлення до їхніх особливостей, толерантність, враховуючи особливості національної культури. Одним із завдань підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими школярами є формування їхньої особистісної готовності (гуманізму, толерантності), важливості врахування полікультурного підходу під час організації соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів. Виконання цього завдання є можливим за допомогою наявності у студентів

позитивного відношення, інтересу до роботи з обдарованими школярами в умовах полікультурного середовища, сформованості особистісних якостей, необхідних для ефективної взаємодії з обдарованими школярами та емоційно-ціннісного ставлення до своєї діяльності. Дотримання принципів полікультурного підходу в підготовці майбутніх соціальних педагогів до організації соціально-педагогічного супроводу дозволить підвищити їхню професійну готовність до вирішення труднощів та проблем соціалізації обдарованих школярів.

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження показав, що поняття “соціально-педагогічний супровід” розглядається як різновид роботи соціального педагога з сім’ями учнів, що передбачає необхідність врахування особливостей під час підготовки студентів-майбутніх соціальних педагогів до його організації [7; 9]. У своєму дослідженні ми визначаємо соціально-педагогічний супровід обдарованих школярів як різновид діяльності соціального педагога з організації впливу на обдарованих школярів через створення сприятливих умов у середовищі, де відбувається соціалізація учнів для розвитку їхніх потенційних можливостей та самореалізації, надання їм соціальної підтримки, здійснення захисту їхніх прав на унікальність, неповторність думки, на розвиток та вдосконалення здібностей та обдарувань, що зумовлює подолання проблем та труднощів їхньої соціалізації. Необхідними умовами для організації соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів є дотримання принципів полікультурності та гуманізму, а також розвиток толерантності.

Висновки і перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Отже, соціальний педагог як посередник між дитиною та середовищем може ефективно впливати на розвиток творчих здібностей особистості, формування соціальної активності, відповідальності, самостійності як показників успішної соціалізації обдарованих школярів. Організація соціальним педагогом загальноосвітнього навчального закладу соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів надасть можливість своєчасно за допомогою координації

зусиль психолога, педагогів, класних керівників, батьків виявляти проблеми і труднощі соціалізації обдарованих школярів, планувати відповідну діяльність з метою їхнього вирішення, визначати систему заходів з організації допомоги та підтримки не тільки обдарованим учням, але і їхньому оточенню. Організація системи роботи соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу в зазначеному напрямі сприятиме підвищенню інтересу не тільки педагогічних працівників, батьків, але і громадськості до вирішення проблем обдарованих школярів; зменшенню дії негативних чинників у середовищі, в якому навчаються обдаровані учні. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів з урахуванням полікультурного підходу є важливим професійним завданням, яке передбачає усвідомлення сутності відповідного виду діяльності, його мети, завдань, опанування змісту, а також ознайомлення з його організаційною основою. **Перспективу подальших пошуків** вбачаємо в розробці методичних рекомендацій для впровадження моделі соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів у полікультурній громаді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонова Н. А. Реализация поликультурного компонента профессионально-педагогической подготовки студентов ССУЗ музыкального профиля: автореф.на соиск. уч. степ. канд. пед. наук : спец.13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования”/ Н. А. Агафонова. – Казань, 2007. – 21 с.
2. Болгаріна В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгаріна, І. Лощенова // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2-6.
3. Гуренко О.І. Полікультурний ресурс професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів / О. Гуренко // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 13. – С.64-68.
4. Кремень В.Г. Освіта і система виховання повинні переорієнтуватися на формування в людей інноваційного типу культури / В. Кремень // Освіта

України. – 2006. – № 25. – С.1-5.

5. Лейтес Н.С. Психология одаренности детей и подростков / Н.С. Лейтес. – М. : Академия, 1996. – 416 с.

6. Токарева Л. Соціалізація і розвиток обдарованого молодшого учня /Л. Токарева// Соціальна психологія. – 2006. – № 1 (15). – С.94-102.

7. Трубавіна І.М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї / І. М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2003. – 208 с.

8. Ходак М. Діяльність Центрів соціальних служб для молоді в системі підготовки соціальних педагогів / М. Ходак // Соціальна педагогіка.– 2008. – №8. – С.19-24.

9. Шанскова Т.І. Актуальні тенденції у підготовці майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу сімей / Т.І. Шанскова // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. — 2005. — № 21. — С. 142-145.

10. Указ Президента України № 927/2010 “Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді” [Електронний Ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.president.gov.ua/documents/ 12324.html](http://www.president.gov.ua/documents/12324.html).